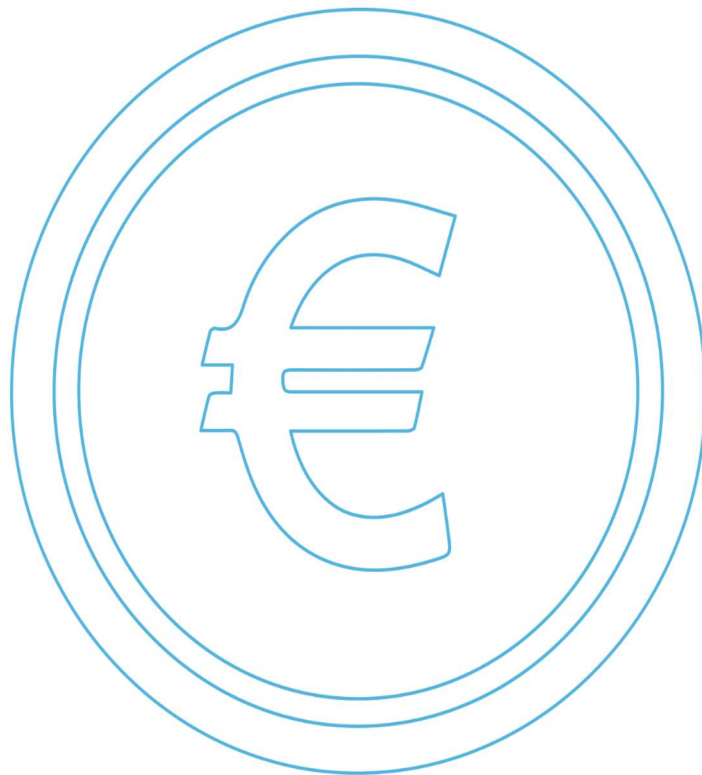


TEMA54

A construcción da Comunidade Europea.



Aviso legal

Todo el contenido de este material didáctico es propiedad intelectual de Academia Montes S.L. y se encuentra protegido por la legislación vigente en materia de derechos de autor.

Queda estrictamente prohibida su reproducción, distribución, venta, alquiler, intercambio o cualquier otro uso con fines comerciales o lucrativos, total o parcial.

La persona que incumpla esta normativa incurrirá en delitos según el Código Penal español y leyes de derechos de autor y protección de datos, con las sanciones correspondientes.

INTRODUCCIÓN

Ao longo deste tema analizaremos a evolución, desde a súa creación ata o momento actual, da Unión Europea (UE): unha institución supranacional establecida no Tratado de Maastricht, asinado polos doce membros da Comunidade Europea (CE) en 1992. Os países que crearon a UE pretenderon establecer un continente unido mediante o desenvolvemento de institucións comúns, a fusión progresiva das economías nacionais, a creación dun gran mercado común e a harmonización progresiva da súa política social. A importancia do tema reside en que nos permite comprender a construción da Unión Europea como un proxecto excepcional, que logrou que os Estados europeos superasen un pasado marcado polo conflito e desenvolvesen conxuntamente un novo marco común de entendemento político, económico e social, superando crise e diferenzas. Os retos aos que ten que facer fronte a UE non son poucos, como a saída do Reino Unido, denominada "*brexit*", que produciu a refundación da Europa dos vinteasete; ou a intervención militar rusa de Ucraia, que revitalizou os plans dunha defensa comunitaria. Este e o futuro da UE pasan pola reafirmación, unha vez máis, da solidez e a eficacia do proxecto comunitario ante as diversas crises económicas e ideolóxicas do novo século, co fin de manter o seu papel na orde mundial.

O desenvolvemento deste tema seguirá o seguinte **esquema**:

1. A necesidade da unidade de Europa. Contexto histórico e político
 - 1.1. A idea de Europa na historia
 - 1.2. A idea de Europa tras a Primeira Guerra Mundial
 - 1.3. Contexto histórico e político europeo tras a Segunda Guerra Mundial
2. Orixe e obxectivos da construción europea. O Tratado de Roma
 - 2.1. A xénese da Comunidade Económica Europea
 - 2.2. O Tratado de Roma
3. Da Comunidade Europea á Unión Europea: etapas e evolución. Os tratados
 - 3.1. A ampliación do mercado común
 - 3.2. As crises comunitarias
 - 3.3. De Maastricht ao Tratado de Lisboa: unha nova Europa social, política e económica
 - 3.4. Ampliacións da UE e *brexit*
4. A actual Unión Europea: institucións e políticas europeas
 - 4.1. Institucións da UE
 - 4.2. O sistema monetario europeo
 - 4.3. Principais liñas de actuación política
5. O futuro da Unión Europea

1. A NECESIDADE DA UNIDADE DE EUROPA. CONTEXTO HISTÓRICO E POLÍTICO

1.1. A IDEA DE EUROPA NA HISTORIA

Foi durante a **Antigüidade**, entre as guerras médicas (499-448 a. C.) e a época de Alexandro Magno (356-323 a. C.), cando se empezou a fraguar a idea dunha entidade europea en oposición ao mundo asiático. O mundo romano foi continuador desta conciencia; o seu imperio nos deixou en herdanza unha unidade política remota. Na Idade **Media**, o imperio carolingio e o Sacro Imperio Romano Xermánico dos otónidas trataron de reconstruír o antigo imperio romano e unificar, con iso, Europa occidental. Ao longo do século **XVI**, unha serie de acontecementos influíron na idea de Europa: por un lado, a quebra da doutrina *Universitas Cristiana* –concepto medieval que vinculaba ao papa e ao emperador nun intento de aunar a toda a cristiandade–; por outro lado, os descubrimentos xeográficos que ampliaron a visión do mundo coñecido; e, finalmente, o desprazamento do centro de gravidade xeoconómico do Mediterráneo ao Atlántico. O século **XVII** apenas achegou nada novo á noción de Europa, salvo a crise definitiva do universalismo medieval sancionado en Westfalia (1648). Desde entón se foi abrindo paso a idea dun equilibrio europeo fronte á hexemonía de determinadas potencias; un formulario que alcanzou a súa máxima expresión no século **XVIII** co Tratado de Utrecht-Rastatt (1713-1715). Durante o século **XIX**, a idea de Europa estaba xa totalmente delimitada; co triunfo do nacionalismo e o concepto de estado-nación, as grandes nacións europeas lanzáronse á creación dos seus imperios coloniais, cos cal Europa exerceu unha hexemonía mundial.

1.2. A IDEA DE EUROPA TRAS A PRIMEIRA GUERRA MUNDIAL

A Primeira Guerra Mundial supuxo o inicio do fin da hexemonía europea no mundo. Ao seu termo creouse a **Sociedade de Nacións** (SDN), en 1919, baixo auspicios norteamericanos, co propósito do mantemento da paz e a seguridade internacional. A SDN estaba excedida no principio de soberanía nacional, por conseguinte, na non inxerencia nos asuntos internos de cada estado membro. Malia a súa pouca efectividade, hai que admitir que constituíu un progreso nas relacións internacionais.

En 1923, o político austríaco **Richard Coudenhove-Kalergi** (1894-1972) instou á creación dunha Unión Europea a través da publicación do manifesto *Panuropa*, pero nel non quedaba claro cal debía ser a forma da Europa unida. En torno a esta cuestión e sobre qué Estados podían formar parte desta unión desenvolveuse un intenso debate, fronte ao que a revista *Panuropa* deu a seguinte resposta: "O fin era unir toda Europa, pero sen Gran Bretaña e Rusia" (Faramiñán, 2018). O motivo que alegaban era que non se podía admitir unha Rusia comunista nin tampouco un imperio colonial tan extenso como o británico.

En 1929, o presidente do Consello de ministros francés, **Aristide Briand** (1862-1932), nun discurso ante a SDN, propuxo establecer en Europa: "Un lazo federal entre os nosos pobos". A SDN pediu a Briand que elaborara un memorando para o seu comentario, pero o resultado foi un fracaso, en parte porque Briand foi eliminado da escena política francesa, e, por outra parte, porque moitos países –como Reino Unido– opuxéronse ao proxecto, pero, sobre todo, pola irrupción dos primeiros efectos da crise económica de 1929. O operado de entreguerras pechaba cun clima máis propicio ao enfrontamento que á integración.

1.3. CONTEXTO HISTÓRICO E POLÍTICO EUROPEO TRAS A SEGUNDA GUERRA MUNDIAL

A crise económica que afectou a Europa nos anos trinta, a aparición do nazismo, a política expansiva da Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas (URSS) e, finalmente, o estalido da Segunda Guerra Mundial,

acabaron cos propósitos de concordia e unificación (Faramiñán, 2018). Ao finalizar a contenda, o obxectivo común era construír unha paz duradeira para Europa sobre as bases da integración política e a cooperación económica. En 1946, en Suíza, tivo lugar unha reunión que deu lugar á **Unión de Federalistas Europeos (UEF)**, fundada por Hendrik Brugmans (1906-1997) entre outros europeístas. A UEF intentaba servir de forza pacificadora entre os dous bloques, comunista e capitalista, nos que había quedado dividida Europa. En 1947, no Congreso de Montreux, a UEF afirmouse na escena política.

Os federalistas non eran os únicos interesados na Unión Europea; en 1946, en Zúrich, Winston Churchill (1874-1965) realizou unha conferencia na universidade sobre a Unión Europea. As diferenzas entre Churchill e os federalistas eran notables: o primeiro ministro británico non se facía ilusións con respecto á Europa do Leste, nin concebía a toda Europa unida –a pesar de ser o primeiro que haberá dos "**Estados Unidos de Europa**"–. Por outra parte, para non perder o costume británica, Churchill estimaba que Reino Unido podería patrocinar unha federación, pero sen formar parte dela.

Ao abrigo do entusiasmo europeo foron creando diversos comités, ligas e partidos, ata que, a finais de 1947, en París, celebrouse o Congreso dos Comités de Coordinación dos Movementos Europeos –que, a partir de 1948, se denominou **Movemento Europeo Internacional**–. O congreso, que se celebrou na Haia, en 1948, reuniu a unhas 800 personalidades de todas as tendencias e países, entre eles, a Winston Churchill, ao francés Leon Blum (1872-1950), ao belga Paul-Henri Spaak (1899-1972) ou ao italiano Alcide De Gasperi (1891-1954); destacou a representación alemá, presidida por Konrad Adenauer (1876-1967). Entre as conclusións do congreso, aprobadas por unanimidade, dixo que a Europa unida tiña que estar aberta a todos os Estados europeos, que era necesaria a integración de Alemaña, e que se debía crear de forma inmediata unha asemblea europea coa participación de todos os parlamentos nacionais, o que deu lugar á creación do Consello de Europa –cuxo estatuto foi asinado en Londres–. en 1949, aínda que as súas funcións eran meramente consultivas–. O Movemento Europeo continuou reuníndose en diferentes datas e localidades.

2. ORIXE E OBXECTIVOS DA CONSTRUCIÓN EUROPEA. O TRATADO DE ROMA

2.1. A XÉNESE DA COMUNIDADE ECONÓMICA EUROPEA

A CEE tivo a súa xénese en dúas institucións: o **Benelux** –primeira unión aduaneira europea do século XX, que entrou en vigor en 1948–; integrada por Bélxica, Luxemburgo e Países Baixos; e a Comunidade Europea do Carbón e do Aceiro (**CECA**) –creada en 1951 e expirada en 2002–primeira integración sectorial do século XX en Europa; integrada nas súas orixes por Alemaña, Bélxica, Países Baixos, Italia, Francia e Luxemburgo. A pesar de que o obxectivo fundamental da CECA era crear un mercado integrado do sector do carbón e do aceiro, realmente, perseguía plans máis ambiciosos tal e como indicaba a *Declaración Schuman*, entre os que figuraba o desenvolvemento económico europeo, e, por iso, foron precisamente os seus membros os que formularon crear a CEE. A intencionalidade política que impulsou a CECA reflexouse na estrutura institucional da que se lle dotou: un poder executivo, a Alta Autoridade; unha representación parlamentaria, a Asemblea; e un Tribunal de Xustiza. En 1955, os ministros de Asuntos Exteriores destes países reuníronse en Messina para lanzar unha nova acción europea; volvéronse a reunir en 1956 e, esta vez, decidiron iniciar as negociacións para a creación efectiva da CEE e a Comunidade Europea da Enerxía Atómica (**EURATOM**).

2.2. O TRATADO DE ROMA (1957)

Finalmente, os tratados da CEE e da EURATOM foron asinados en Roma, o 25 de marzo de 1957, polos seis países membros da CECA –Alemaña, Bélxica, Países Baixos, Italia, Francia e Luxemburgo–. A CEE entrou en vigor o 1 de xaneiro de 1958, segundo o disposto no Tratado de Roma –que establecía un período de integración progresiva de doce anos de duración, que concluíu en xaneiro de 1970–. A CEE tiña como misión o desenvolvemento económico europeo. Para conseguir estes fins establecíanse os seguintes **acordos**: a unión aduaneira entre os Estados membros, mantendo unha política comercial comunitaria non só entre eles, senón tamén con países terceiros, cun arancel exterior común; a defensa da libre circulación de mercadorías, persoas e capitais; o establecemento de políticas comúns en materia agrícola e transportes; e o establecemento de sucesivos acordos con obxectivos máis ambiciosos que supuxesen un nivel de integración máis avanzado, como a unión monetaria e a converxencia das políticas económicas. Non obstante, tiveron que pasar varios anos antes de que se abordaran as políticas económicas e sociais de maneira coordinada.

3. DA COMUNIDADE EUROPEA Á UNIÓN EUROPEA: ETAPAS E EVOLUCIÓN. OS TRATADOS

3.1. A AMPLIACIÓN DO MERCADO COMÚN

A negativa inicial británica para adherirse ao Tratado de Roma obedecía a unha triple causa: o rexeitamento total á transferencia da súa soberanía; a defensa dos intereses que Reino Unido mantiña coa *Commonwealth*; e o desexo de manter as súas relacións de privilexio cos Estados Unidos. De aí que a súa resposta fose a creación da Asociación Europea de Libre Comercio (**EFTA**), en 1960, cuxos membros eran os países que preferían non ingresar na CEE e que se limitaban a reducir os aranceis aduaneiros entre si (Morales y De la Torre, 2009): Reino Unido, Portugal, Dinamarca, Noruega, Suecia, Finlandia, Islandia, Suíza e Austria.

A CEE continuou o seu camiño. En 1963, entrou en vigor a Política Agraria Común (**PAC**), co obxectivo de crear un mercado común agrario e equilibrar as diferenzas relativas ao desenvolvemento agrícola dos países membros. Decidiuse tamén fixar uns prezos comúns para os produtos agrícolas e creáronse os Fondos Europeos de Orientación e Garantías Agrícolas (**FEOGA**), dirixidos a eliminar o problema dos excedentes agrarios. En 1968, tomouse unha medida de gran importancia: a eliminación dos aranceis no interior da CEE. Esta decisión provocou un forte crecemento da economía, e a Comunidade constituíuse –cun crecemento medio anual do 15 % arredor de 1970– nunha das principais **potencias económicas do mundo**, xunto con Estados Unidos, Xapón e a URSS.

O éxito da CEE a principios dos anos setenta era evidente: mantiña relacións comerciais con máis de setenta países, tiña acordos económicos coa EFTA, e acordos preferenciais con Israel, España e os países do Magreb; polo que se iniciaron **as peticións de adhesión**. España a solicitou en 1962, aínda que todas as súas peticións foron rexeitadas por Francia. O punto de vista francés formulaba a necesidade de consolidar os obxectivos do Tratado de Roma como paso previo a calquera ampliación –por esta mesma razón tamén foi rexeitada a solicitude de incorporación de Reino Unido nos anos sesenta–. Finalmente, a partir da dimisión de Charles de Gaulle [gobierno 1959-1969] e tras case unha década de duras negociacións, en decembro de 1969 aprobouse a ampliación da Comunidade.

- ✓ O 1 de xaneiro de 1973, se reduciu a primeira ampliación da CEE –en gran parte como consecuencia da crise do petróleo dese mesmo ano–. Reino Unido, Irlanda e Dinamarca foron admitidas como membros de pleno dereito, co que nacía a **Europa dos nove**.
- ✓ En 1981, produciuse o ingreso na CEE de Grecia; a **Europa dos dez** supoñía un cambio moi significativo na política da Comunidade, xa que por primeira vez ingresaba un Estado que non pertencía á zona "rica" de Europa. Isto poñía de manifesto os desexos da CEE de unir efectivamente a Europa e non ser só unha asociación movida por intereses económicos.
- ✓ Cinco anos máis tarde, en 1986, ingresaron España e Portugal, que consolidaran as súas respectivas transicións democráticas, co que esta tendencia consolidouse. Nacía así a **Europa dos doce**. A ampliación supuxo unha serie de dificultades, sobre todo no relativo á PAC, porque os novos socios eran Estados cun gran peso agrícola. A PAC lograra neses anos un importante crecemento do sector, cunha mellora dos rendementos, unidade de mercados e estabilidade de prezos, pero tiña por diante o gran reto de suavizar os fortes desequilibrios rexionais e a dependencia dalgunhas importacións.

Anteriormente, en 1985, produciuse a saída de Groenlandia da Comunidade; este Estado ingresara como provincia de Dinamarca na etapa anterior, pero ao constituírse en rexión autónoma de Dinamarca, en 1979, decidiu abandonar a CEE.

3.2. AS CRISES COMUNITARIAS

A **crise do petróleo de 1973** puxo de manifesto a tendencia de cada país á supervivencia sen ter en consideración aos demais; os Estados membros reaccionaron tratando de aprovisionarse de petróleo a título individual. O impacto da crise petroléira sobre as economías europeas foi moi importante; a dependencia enerxética conduciu a un freo no crecemento, ao xurdimento do paro, ao aumento da inflación e ao desequilibrio das balanzas de pagamentos.

Para loitar contra ela fomentouse unha **política de integración**. Na reunión de Copenhague, de 1973, definiuse o que se denominou a "declaración de identidade europea", pola que cada país membro debía plegar as súas decisións ás que se adoptasen en común. Para apoiar esta política de identidade decidiuse a creación do Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (**FEDER**), que empezou a poñerse en marcha en 1975. Ese mesmo ano aprobouse o *Informe Vedel* (1972) –sobre a constitución do Parlamento Europeo–; segundo este informe, os membros do Parlamento serían elixidos pola votación directa da poboación de cada Estado e a repartición de escaños realizaríase de forma proporcional ao número de habitantes. A pesar de todos eses esforzos integradores, a finais dos setenta, cando a situación económica empezaba a recompoñerse, produciuse unha nova escalada no prezo do petróleo a raíz do conflito entre Irán e Irak (1980-1988), xerándose unha segunda crise enerxética. Nos anos oitenta, a continuidade da CEE estaba claramente ameazada pola posición de Reino Unido, que rexeitaba a transferencia da súa soberanía; polo descenso do europeísmo entre os cidadáns comunitarios; e pola crise económica. O problema esencial residía en que a CEE falaba de integración, pero esta unicamente se facía desde unha perspectiva económica, o que levou á Comunidade á beira dunha forte crise institucional e financeira. Era preciso refundar a Comunidade e consolidar a unión económica como fase previa a unha unión política.

3.3. DE MAASTRICHT AO TRATADO DE LISBOA: UNHA NOVA EUROPA SOCIAL, POLÍTICA E ECONÓMICA

En 1985, asinouse o **Acordo de Schengen** (Luxemburgo) polo que quedaba establecida unha zona de libre circulación coa supresión de fronteiras comúns entre Alemaña, Francia, Bélxica, Países Baixos e

Luxemburgo. O acordo foi estendendo, progresivamente, á maioría dos países da CEE: un pasaporte común aseguraba a libre circulación de persoas.

A raíz do acordo anterior, en 1986, por iniciativa do chamado *grupo cocodrilo* do Parlamento Europeo – liderado polo eurodiputado italiano Altiero Spinelli (1907-1986)–, así como do propio presidente da Comisión, Jacques Delors (1925-2023), asinouse a **Acta Única Europea** (AUE), que entrou en vigor o ano seguinte, en 1987. Tratábase dun novo tratado que ampliaba os obxectivos iniciais da CEE. A eliminación do termo 'económico' do título da comunidade –que pasou a chamarse Comunidade Europea (CE)–, deixaba patente a vontade de avanzar en novas direccións. Con este acordo pretendíase crear un espazo europeo sen fronteiras internas, garantir a libre circulación de mercadorías, servizos, capitais e persoas, e afondar no desenvolvemento da integración europea. O AUE fortaleceu o papel do Parlamento Europeo, ampliou as competencias da CE no referente a lexislación ambiental e nas políticas de Investigación e Desenvolvemento (I+D), creou os Fondos Estruturais para impulsar o desenvolvemento dos novos Estados membros, e estableceu as bases dunha política exterior común a todos os integrantes. Tamén significou un importante avance para o desenvolvemento das políticas sociais da CE; sobre todo, no referente á saúde e a seguridade no traballo, e á cohesión económica e social.

A principios da década de 1990, a Comunidade Europea tivo que facer fronte a unha nova serie de circunstancias, tales como a consolidación dun espazo económico sen fronteiras –a través da creación dunha moeda única– e a necesidade de establecer unha unión política máis democrática. Para responder a estes retos iniciáronse unha serie de negociacións entre os Estados membros en Roma, en 1990; negociacións que remataron o 7 de febreiro de 1992 en Maastricht, coa asinamento do Tratado da Unión Europea ou **Tratado de Maastricht**. Por este tratado, a Comunidade Europea rebautizouse baixo o nome de Unión Europea. O texto modificou todos os acordos anteriores e estableceron novos obxectivos: a libre circulación de mercadorías, persoas e capitais; a transferencia paulatina de soberanía ás institucións comunitarias, en especial ao Parlamento Europeo –como fase previa dunha futura unión política–; a creación da Política Exterior e de Seguridade Común (PESC); a profundización na cohesión económica e social –que asegurara un nivel similar de desenvolvemento en todas as rexións da Unión–; a creación da Unión Económica e Monetaria (UEM); a creación da cidadanía da Unión –que supoñía o recoñecemento dos mesmos dereitos a todos os cidadáns comunitarios–; a supresión dos controis fronteirizos; a cooperación en materia de Xustiza e Asuntos de Interior (JAI); e a necesaria compatibilización do desenvolvemento económico coa protección do ambiente. Porén, a aplicación das reformas aprobadas no Tratado de Maastricht suscitou varios problemas; en concreto, a reserva dalgúns países como Dinamarca e o Reino Unido.

A revisión, no ano 1997, do Tratado da Unión Europea deu como resultado a sinatura dun novo acordo, o **Tratado de Ámsterdam**, que entrou en vigor en 1999; e tamén a aprobación da Axenda **2000** para afrontar a chegada do século XXI. O Tratado de Ámsterdam modificaba certos artigos do Tratado da Unión Europea, do Tratado constitutivo da CECA e da EURATOM, así como da Acta Única Europea. Os grandes obxectivos do novo tratado foron: reforzar as competencias das institucións da UE, en especial, do Parlamento Europeo, con miras á próxima ampliación; facer do emprego e dos dereitos dos cidadáns o eixe da UE; suprimir os últimos obstáculos á libre circulación de persoas, mercadorías e capitais, reforzando a seguridade; e impulsar a proxección internacional da UE.

En maio de 2000, a Unión Europea asinou o **Acordo de Cotonú**, co que reforzou os seus vínculos cos chamados *países de África, o Caribe e o Pacífico* (ACP). O novo acordo facía referencia aos intercambios comerciais e ás axudas ao desenvolvemento destes países.

En febreiro de 2003, entrou en vigor o **Tratado de Niza**, cuxo obxectivo era reformar a estrutura institucional para afrontar a inminente ampliación da Unión Europea. Plantexouse, tamén, a elaboración dunha Constitución Europea –a modo de Carta de Dereitos Fundamentais–, pero a súa redacción quedou aprazada, á vista da nova ampliación do ano 2004. O fracaso do proceso de ratificación da Constitución para Europa, en 2005, puxo de relevo a necesidade de modernizar o funcionamento interno da UE e de dotala dunha personalidade xurídica propia.

O 25 de marzo de 2007, no 50.º aniversario da sinatura dos Tratados de Roma, asinou a Declaración de Berlín, cuxo obxecto era dar un novo impulso cara á consolidación das institucións. Entón, o Consello Europeo asinou o que se coñece como **Tratado de Lisboa**, de decembro de 2007 –que entrou en vigor o 1 de decembro de 2009–; nel modifícanse certos aspectos dos tratados anteriores con vistas a conseguir unha Europa máis democrática e eficaz. Mediante este acordo, a Carta dos Dereitos Fundamentais da Unión Europea pasou a ser xuridicamente vinculante para os Estados membros, e a UE adquiriu personalidade xurídica propia para asinar acordos internacionais a escala comunitaria. Este feito supuxo a desaparición da organización defensiva Unión Europea Occidental (UEO), en 2011, ao dotarse a UE de capacidade defensiva.

3.4. AMPLIACIÓNS DA UE E BREXIT

Durante a década de 1990, a caída da URSS e a eficacia da institución animou a varios países a solicitar a súa inclusión na CE. Entre os Estados interesados en seren admitidos atopábanse Chipre e Malta, que solicitaron a súa admisión en 1990; Turquía o fixera en 1987. Os acordos de libre comercio entre a UE e a EFTA –que culminaron na creación do Espazo Económico Europeo (EEE), en 1994– favoreceron a incorporación, o 1 de xaneiro de 1995, de Austria, Suecia e Finlandia, pola cal a Unión Europea converteuse na **Europa dos quince**.

Países que tiñan o beneplácito da Unión Europea para a súa incorporación inmediata, como Suíza e Noruega, decidiron non facelo. Os suízos porque consideraron que se debían manter fieis á súa tradicional política de neutralidade, e os noruegos porque, no referendo convocado para este efecto, venceron as teses dos euroescépticos. A todo o anterior uníronse as peticións de admisión dos países da antiga Europa do Leste: Hungría, Polonia, Rumanía, República Eslovaca, Letonia, Estonia, Lituania, Bulgaria, República Checa e Eslovenia. As negociacións para as novas adhesións iniciáronse en decembro de 1997, en Luxemburgo, e continuaron en decembro de 1999, en Helsinki. O 13 de decembro de 2002, en Copenhague, foron admitidos dez dos trece países interesados –todos menos Turquía, Rumanía e Bulgaria–, para o seu ingreso na UE en maio de 2004. Con esta incorporación nacía a **Europa dos vinte e cinco**.

Neste contexto, no ano 2007, incorporáronse dous novos Estados á Unión (Rumania e Bulgaria), constituíndose a **Europa dos vinte e sete**. A última adhesión corresponde a Croacia, o 1 de xullo de 2013, formando a **Europa dos vinte e oito**.

O *brexit* –acrónimo do inglés *British Exit* (en castelán, 'saída británica')–, fai referencia á saída do Reino Unido da Unión Europea. En 1975, xa se celebrou un referendo sobre a permanencia do país na Comunidade Económica Europea, con resultado favorable á permanencia. O 23 de xuño de 2016 se referiu un novo referendo, cun resultado favorable á saída da Unión Europea pola axustada cifra do 51,9 % dos votos. As causas do *brexit* son moi variadas, entre elas pesa o compoñente histórico británico do "espléndido illamento" e, en particular, a chegada masiva nos últimos anos de inmigrantes procedentes da UE, que provocou unha forte protesta social. A falta de consenso entre a Unión Europea e o Reino

Unido sobre as condicións de saída, e as discrepancias no propio seo do goberno británico supuxeron a dimisión da primeira ministra conservadora, Theresa May (1956), a súa substitución polo tamén conservador Boris Johnson (1964), e a demora progresiva na data prevista para facer efectiva a saída. Finalmente, o 31 de decembro de 2020 se obxectou a refundación da **Europa dos vinte e sete**. O Acordo de Comercio e Cooperación entre a Unión Europea e o Reino Unido, entrou en vigor o 1 de maio de 2021, non iguala o nivel de integración económica que existía anteriormente pero vai máis alá dos acordos de libre comercio tradicionais e proporciona unha base sólida para manter a cooperación e amizade.

4. A ACTUAL UNIÓN EUROPEA: INSTITUCIÓNS E POLÍTICAS EUROPEAS

A Unión Europea é máis que unha confederación de Estados, pero menos que un Estado federal unificado; é unha construción nova que non encaixa en ningunha das categorías xurídicas clásicas sobre a ordenación dos territorios. Constitúe un **sistema político orixinal** en permanente evolución. Os Estados membros delegaron parte da súa soberanía en beneficio dunhas institucións supranacionais, que lles representan a todos e que velan polos intereses comunitarios e nacionais.

4.1. INSTITUCIÓNS DA UE

Os principais órganos e institucións da Unión Europea son:

- ✓ **Parlamento Europeo.** O Parlamento é considerado o principal foro de debate político da Unión Europea. Actúa como colexislador –comparte co Consello os poderes para adoptar e modificar propostas legislativas e orzamentarias–, e supervisa a actividade da Comisión Europea e doutros organismos da Unión. Os 705 deputados que o compoñen son elixidos directamente polos votantes de todos os Estados membros por sufraxio universal, directo e secreto cada cinco anos, desde 1979. A actual presidenta do Parlamento Europeo é Roberta Metsola (1979). Estrasburgo é a sede oficial do Parlamento Europeo, pero a maioría das actividades das comisións parlamentarias desenvólvese en Bruxelas. Por outra banda, a Secretaría Xeral ten a súa sede en Luxemburgo.
- ✓ **Consello da UE.** Comúnmente coñecido como Consello de Ministros, reúne no seu seo aos representantes dos gobernos dos Estados membros. O Consello exerce, xunto co Parlamento Europeo, o poder legislativo da UE; tamén ten funcións orzamentarias. Cada Estado membro exerce a presidencia por quendas semestrais. Ten a súa sede en Bruxelas.
- ✓ **Consello Europeo.** É un organismo político de carácter intergubernamental, conformado polos xefes de Estado ou de goberno dos Estados membros da Unión Europea, xunto co presidente permanente do Consello e o presidente da Comisión Europea. A súa misión fundamental é a de definir as orientacións e prioridades políticas xerais da UE. Ten a súa sede en Bruxelas.
- ✓ **Comisión Europea (CE).** É o órgano que representa o poder executivo da UE, encargado de supervisar a marcha desta e de exercer as decisións que lle autorice o Consello de Ministros. Os seus membros – un comisario por cada país integrante– son elixidos polos distintos gobernos, aínda que teoricamente actúan con total independencia; á súa fronte sitúase o presidente da Comisión, actualmente a alemana Úrsula von der Leien (1958). Ten a súa sede en Bruxelas.

- ✓ **Tribunal de Xustiza.** Ten como función garantir o respecto dos Estados membros á lexislación comunitaria. Está integrado polo Tribunal de Xustiza e un Tribunal Xeral. A súa sede localízase en Luxemburgo.
- ✓ **Tribunal de Contas.** En funcionamento desde 1977; está composto por un membro de cada un dos Estados da UE, designado por unanimidade no Consello da UE, logo de consulta ao Parlamento. A súa misión é comprobar que os fondos da Unión se perciben e utilizan correctamente, así como contribuír a mellorar a súa xestión financeira. Ten a súa sede en Luxemburgo.
- ✓ **Comité Económico e Social Europeo (CES).** Trátase dun órgano de carácter consultivo para o Consello da UE e da Comisión Europea en materia económica e social. Ten a súa sede en Bruxelas.
- ✓ **Comité Europeo das Rexións (CDR).** Foi instaurado no Tratado da Unión Europea; está composto por representantes de entidades locais e rexionais nomeados polo Consello de Europa por proposta dos propios Estados. O seu labor é meramente consultiva, e serve tanto ao Consello da UE como á Comisión Europea. Ten a súa sede en Bruxelas.
- ✓ **Banco Europeo de Investimentos (BEI).** Encárgase de conceder financiamento para os proxectos que contribúan a lograr os obxectivos da Unión Europea, como fomentar o desenvolvemento das rexións máis atrasadas e facilitar o reconversión industrial. Ten a súa sede en Luxemburgo.

Este entramado complétase cunha serie de institucións e organismos interinstitucionais de menor rango, como o Servizo Europeo de Acción Exterior (SEAE), con sede en Bruxelas, ou o Valedor do Pobo Europeo, con sede en Estrasburgo, entre outros moitos.

4.2. O SISTEMA MONETARIO EUROPEO

O interese por establecer unha unión monetaria en Europa non é recente, forma parte do desexo de maior integración económica que se veu constatando desde o século pasado. O Tratado de Roma non contemplaba o establecemento dunha área monetaria común; esta ausencia estaba xustificada, xa que, por esas datas, o Sistema Monetario Internacional (SMI) –que xurdiu dos acordos de Bretton Woods (1944)– aínda garantía a estabilidade monetaria. Nos anos sesenta produciuse unha crise monetaria internacional, ao entrar en quebra o sistema de cambios establecido en Bretton Woods; como consecuencia, púxose en marcha, en 1979, o **Sistema Monetario Europeo (SME)**, o cual deu lugar á creación do European Currency Unit (ECU), que operou como unidade de conta, e estableceu as paridades entre as moedas (Calvo, 2022). Os cambios operados no seo da Comunidade Europea na década dos noventa tiveron como consecuencia a entrada en vigor do euro, en 1999: moeda única europea que substituíu ás moedas nacionais da maioría dos países comunitarios en 2002.

Ou **euro** é a moeda da eurozona –ou zona euro–, composta, desde 2015, por 20 dous 27 Estados membros da UE que comparten esta moeda única. Maastricht impuxo vos criterios que debía cumprir cada país para acceder á unión monetaria: unha inflación non superior ao 1,5% dá media dúas tres países con menor inflación; tipos de xuro non superiores ao 2% dous mesmos países; obriga de que a moeda do país estivese, polo menos, durante dous anos na banda estreita do SME; un déficit público non superior ao 3% do PIB; e unha débeda acumulada inferior ao 60% dese PIB. Vos plans de converxencia tiveron un custo social moi elevado en termos de desemprego e de redución dous programas sociais, pero, unha vez superado, vos beneficios do euro foron notables, como a eliminación dous tipos de cambio e dous custos de conversión, unha maior flexibilidade e liquidez dous mercados e menores rochas ante situacións de

recesión. Desde 2002 ata xullo de 2008 o euro incrementou o seu valor máis do 83%, colocándose por riba de 1,6 dólares, pero a crise económica de 2008 deixou en evidencia as deficiencias do sistema, polo que algúns países formularon a saída da eurozona. En xullo de 2022 regresouse á paridade co dólar.

Tamén desde a sinatura de Maastricht púxose en funcionamento o **Banco Central Europeo (BCE)**, con sede en Frankfurt, actualmente presidido pola francesa Christine Lagarde (1956). O BCE controla o sistema financeiro dos países da UE que, xunto ás bolsas e os intermediarios financeiros, constitúen o sistema financeiro europeo, polo que os gobernos nacionais perderon a súa política monetaria; o BCE é o organismo que estabiliza os prezos na zona euro.

4.3. PRINCIPAIS LIÑAS DE ACTUACIÓN POLÍTICA

Desde a súa creación, a Unión Europea foi poñendo en marcha unha serie de políticas de integración comunitarias que constitúen as principais liñas de actuación coas que se pretenden lograr os seus obxectivos prioritarios. Ademais da integración monetaria e das **políticas económicas** arredor da consolidación do mercado común, un dos principais eixes de intervención centrárase, na actualidade, nas **políticas de integración rexional**, cuxo obxectivo fundamental é mellorar o benestar económico de determinadas rexións da Unión co fin de mitigar as desigualdades. Arredor dun terzo do orzamento da UE dedícase, a través dos fondos estruturais, a esta política encamiñada á reestruturación das zonas industriais en declive e á diversificación das zonas rurais cun sector agrícola tamén en declive.

Así mesmo, a UE desempeña un papel esencial en cuestións de ámbito laboral e **políticas sociais**, buscando a promoción do emprego, a mellora das condicións de vida, a igualdade, a loita contra a exclusión social e a pobreza, e a modernización dos sistemas de protección social. A proclamación interinstitucional do pilar europeo de dereitos sociais, en novembro de 2017, colocou as cuestións de ámbito social entre as principais prioridades da UE (Rodríguez, 2018).

En **materia agrícola**, a última reforma da PAC, que se aplicará de 2023 a 2027, está orientada á consecución de resultados concretos, vinculados a tres obxectivos xerais: fomentar un sector agrícola intelixente, competitivo, resiliente e diversificado que garanta a seguridade alimentaria a longo prazo; apoiar e reforzar a protección do ambiente, incluída a biodiversidade, con acción polo clima, que contribúa a alcanzar os obxectivos ambientais e climáticos do Acordo de París; fortalecer o tecido socioeconómico das zonas rurais. Xunto a todo isto, a UE traballa activamente para a mellora e o desenvolvemento **doutros ámbitos como o** consumo, os medios de transporte e comunicación entre os países membros, as estratexias enerxéticas, a xustiza e a seguridade cidadá, a saúde, o desenvolvemento industrial, o turismo, a cultura, a educación, etc. en consonancia cos 17 obxectivos do desenvolvemento sostenible (ODS) da Axenda 2030.

5. O FUTURO DA UNIÓN EUROPEA

A Unión Europea inizou a nova centuria dando un gran paso cara á consolidación do ideal dunha Europa unida na que conviven de forma pacífica os distintos pobos que a habitan. Non obstante, enfróntase a importantes **retos** no futuro derivados do *brexit*, das posibles ampliacións comunitarias, do dinamismo da economía mundial, ademais de afrontar o desenvolvemento sustentable, os problemas ambientais, sociais, defender a solidariedade entre os socios comunitarios, garantir a seguridade exterior e interior e fomentar o espírito europeísta.

O auxe nos últimos anos de partidos con tendencias antieuropeístas e, sobre todo, a **saída do Reino Unido** da UE, supuxeron todo un desafío existencial á Unión, ao poñer en cuestionamiento, por primeira vez, a crenza implícita de que, a pesar de todas as súas deficiencias, a UE é a mellor forma dos Estados europeos para inserirse na globalidad e manter o modelo social (Closa y Molina, 2018). A reacción europeísta ante o brexit é coñecida como refundación da Unión Europea. Consiste nunha reforma institucional que lle permita manter o seu papel no contexto internacional. As institucións comunitarias teñen ante si o difícil reto de ser capaces de abarcar o extenso territorio da UE. As últimas incorporacións expuxeron un gran desafío a estas institucións, tivéronse que multiplicar as axudas, os centros de decisión e o tamaño dos organismos decisorios. Os intereses nacionais deben encartarse, cada vez máis, aos intereses comunitarios, e eso provoca unhas tensións que a UE necesita solucionar.

Dos actuais Estados **candidatos** para ingresar na Unión Europea, Turquía é a máis antiga. A república turca pertence á OTAN e ao Consello de Europa, está asociada á Comunidade Europea desde 1964 e é candidata para ingresar desde 1987. O seu ingreso na UE supoñería abrir a comunidade ao mundo islámico e, ao mesmo tempo, situaría as fronteiras xeográficas da Unión no interior de Asia. Ademais, existen outras candidaturas oficiais como Albania, Serbia, Macedonia e Montenegro. As últimas candidaturas aceptadas foron as de Moldavia e Ucraia. Bosnia e Herzegovina, Kosovo e Xeorxia tamén aspiran a ser membros da UE. Os últimos países que recentemente solicitaron a adhesión a UE foron Ucraia -en febreiro do 2022, poucos días despois do comezo da invasión militar de Rusia sobre ela- e Moldavia -en marzo do 2023- (Comisión Europea, 2023).

Outro dos obxectivos é adaptar a **economía** da UE aos novos desafíos da economía mundial. Europa debe afrontar unida a competencia económica de Estados Unidos, de China e das economías emerxentes, e para iso querense liberalizar os sectores económicos que aínda permanecen protexidos, favorecer a innovación tecnolóxica e os investimentos no tecido empresarial, e adaptar os sistemas educativos á demanda das tecnoloxías da información e comunicación.

Para afrontar o reto do cambio climático e conseguir un **desenvolvemento sostible**, a UE subscribiuse aos obxectivos das Axenda 2030 proposta pola Organización das Nacións Unidas (ONU). Para tal fin, a UE apoia un enfoque multilateral efectivo e unha orde internacional baseada en normas no cual a ONU ocupa un lugar central.

Europa debe resolver os problemas do desemprego e do avellentamento da **sociedade**, que supoñen un constante incremento do sistema de pensións europeo; e a igualdade entre mulleres e homes, que é un valor fundamental da Unión Europea que se remonta ao Tratado de Roma, de 1957, no cal se estableceu o principio de igualdade de retribución para un mesmo traballo. A historia da Unión Europea construíuse coas valiosas contribucións de numerosas mulleres que, desde diversos cargos, desempeñaron un papel fundamental na cimentación das institucións europeas e a promoción dos valores comunitarios. Entre estas destacadas figuras atópase Simone Veil (1927-2017), unha avogada francesa e sobrevivente do Holocausto, que asumiu o cargo de presidenta do Parlamento Europeo entre 1979 e 1982. Louise Weiss (1893-1983), recoñecida polo seu traballo como periodista e política, foi elixida nas primeiras eleccións ao Parlamento Europeo en 1979. O seu incansable defensa dos dereitos da muller e a súa visión dunha Europa unida converteron nunha figura emblemática. Úrsula von der Leien, de profesión médica, desempeñou varios cargos ministeriais no Goberno alemán antes de converterse en presidenta da Comisión Europea o 1 de decembro de 2019. Estas mulleres non só deixaron unha folla indeleble na historia da Unión Europea, senón que tamén foron pioneiras na defensa dos dereitos humanos, a igualdade de xénero e a construción dunha Europa máis unida e próspera. Hoxe en día, Europa é un dos lugares do mundo máis seguros e equitativos para as mulleres, onde teñen dereito a desfrutar de

igualdade, empoderamento e seguridade. Porén, as estatísticas poñen de relevo que están infrarrepresentadas en postos de toma de decisións nos ámbitos político e empresarial (Comisión Europea, 2022).

A necesidade de **solidariedade** entre os socios comunitarios púxose de manifesto durante a crise desatada en marzo de 2020 a raíz da propagación da pandemia derivada da COVID-19, que colocou a cuestión sanitaria no centro de atención das políticas europeas; os obxectivos prioritarios foron axudar aos estados membros a reforzar os seus sistemas sanitarios, conter a propagación do virus para salvagardar a saúde da cidadanía e tomar as medidas necesarias para mitigar o impacto socioeconómico da pandemia. Para iso púxose en marcha o Plan de Recuperación e o Marco financeiro plurianual (2021-2027).

A **seguridade** continúa sendo unha das principais preocupacións dos gobernos europeos; a UE debe asegurar a autonomía estratéxica e seguridade de todos os seus membros, ao igual que debe loitar pola estabilidade e a paz a escala mundial. Neste sentido, a UE necesita desenvolver unha auténtica política de seguranza e defensa propia, onde xoga un papel clave o Servizo Europeo de Acción Exterior (SEAE). Un último reto xeopolítico viviuse durante a crise Rusia-Ucráina. No actual panorama xeoestratéxico mundial, no cal a hexemonía dos Estados Unidos (EE. UU.) está sendo disputada por China, a Unión Europea, debe atopar o seu propio espazo. A *Brújula estratéxica*, aprobada polo Consello da Unión Europea en marzo de 2022, dota a UE dun ambicioso plan de acción para reforzar a política de seguranza e defensa da UE ata 2030. O obxectivo é converter á UE nun provedor de seguridade máis forte, capaz de protexer a súa cidadanía, e contribuír á paz e a seguridade internacionais. A nivel interior a loita contra o crime organizado e o terrorismo impón a colaboración das distintas forzas de seguridade de todos os membros. Así, un dos grandes retos da UE no século XXI consiste en facer de Europa un espazo de liberdade, seguranza e xustiza no que a cidadanía teña os mesmos dereitos e estea igualmente protexida polas leis comúns. Para iso, preténdese dotar dunha maior efectividade a órganos como a policía europea (Europol), fundada en 1994, e ao organismo que coordina a acción xudicial dos estados membros (Eurojust), fundado en 2002.

Outro dos grandes retos da UE tras o *brexit* é o de ser capaz de restaurar, na opinión pública, a idea da Unión como unha oportunidade para o desenvolvemento e non como un lastre, favorecendo a creación **dun sentimento de unidade e unha conciencia común** na cidadanía dos distintos Estados. Os programas educativos e de formación impulsados pola UE tratan de fomentar este espírito europeo. O principal destes programas é o *Erasmus+*, que promove a mobilidade dos estudantes e do que desfrutaron máis dun millón de persoas de toda a UE. Europa ten que basarse tamén na creación de símbolos de identidade común, tales como o pasaporte europeo –que entrou en funcionamento en 1985–, o himno común europeo –a *Oda á Alegría* de Ludwig van Beethoven (1770-1827)– ou a bandeira común –doce estrelas doradas ordenadas nun círculo sobre fondo azul–. A Unión Europea ten pendente o acercamento das súas institucións á cidadanía, polo que se trata de potenciar o papel do Parlamento e a creación de partidos políticos netamente europeos.

CONCLUSIÓN

Todas as análises coinciden en que o crecemento do PIB do conxunto dos países da UE é superior ao que alcanzasen mediante as súas políticas económicas independentes. Tamén coinciden en que as políticas de cohesión económica e social fixeron diminuír os desequilibrios rexionais, e que a UE alcanzou a autosuficiencia en todas as ordes económicas; especialmente, no plano agrícola. A pesar de todos estes éxitos, e unha vez transcorridos máis de setenta anos desde que se produciu a declaración do ministro

francés de Asuntos Exteriores, Robert Schuman, o 9 de maio de 1950 (día de Europa), a UE enfróntase a algúns importantes retos como a refundación tras a saída efectiva de Reino Unido, a crise provocada pola expansión da COVID-19 e o conflito armado provocado por Rusia coa súa intervención militar en Ucraína, que supuxo a chegada de millóns de refuxiados ás fronteiras dos países comunitarios. Todos estes foron duros golpes que empezaron a destruír a súa imaxe de invencibilidade e que obrigaron a Europa a tomar conciencia da encrucillada histórica que vive, onde se ve abocada a defender o seu modelo de vida social e política ante a reconfiguración da orde mundial. O singular valor que a Unión Europea representa, como exemplo de superación da división, así como de esforzo para a consolidación dun continente pacífico e próspero, valeulle o recoñecemento do Premio Nobel da Paz en 2012.

BIBLIOGRAFÍA E WEBGRAFÍA

- Avilés, J., Pardo R. y Sepúlveda, I. (2023). *Las claves del mundo actual. Una historia global desde 1989*. Síntesis.
- Calvo, M. A. (2022). *Fundamentos de la Unión Europea*. Universitaria Ramón Areces.
- Casassas, J. (coord.) (2013). *La construcción del presente. El mundo desde 1848 hasta nuestros días*. Ariel.
- Closa, C. y Molina, I. (coord.) (2018). *El futuro de la Unión Europea*. Real Instituto Elcano.
- Comisión Europea. <https://ec.europa.eu>
- De La Torre, H. (coord.) (2019). *Historia Contemporánea (1914-1989)*. Universitaria Ramón Areces.
- Faramiñán, F. J. de (2018). *Coudenhove-Kalergi. Un ideal para Europa*. Dykinson.
- Gil, J. (2017): *Historia de la integración europea*. UNED.
- López, L., Fernandes, J. A., Savério, E. y Trinca, D. (2015). *Diccionario de geografía aplicada y profesional. Terminología de análisis, planificación y gestión del territorio*. Universidad de León, Servicio de Publicaciones.
- Mangas, A. y Liñán, D. J. L. (2024). *Instituciones y derecho de la Unión Europea*. Tecnos.
- Morales, V. y De La Torre, H. (coord.) (2009). *Historia Universal Contemporánea*. Ramón Areces.
- Muns, J. (2005). *Lecturas de integración económica: la Unión Europea*. Universidad de Barcelona.
- Parlamento Europeo. <http://www.europarl.europa.eu>
- Pérez, R. (2017). *La Unión Europea: historia de un éxito tras las catástrofes del siglo XX*. Publicacions de la Universitat de València.
- Rodríguez, F. (2018). *Europa. Entre el estancamiento, la recuperación, los nacionalismos y el populismo*. Athenaica Ediciones Universitarias.
- Tusell, J. (2001). *El Mundo Actual*. Historia 16.
- Unión Europea. <https://european-union.europa.eu>

